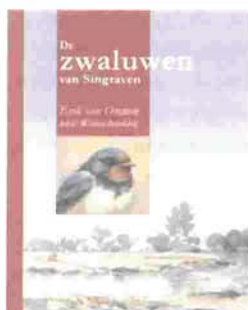

Wilma Brinkhof

In 1922 vertrok W.F.J. Laan, de laatste particuliere eigenaar van het Twentse landgoed Singraven met zijn chauffeur voor een avontuurlijke safari van Soedan naar Zuid-Afrika. Terwijl de landgoedeigenaar trofeeën verzamelde voor het natuurmuseum in Denekamp, legde zijn bediende deze fascinerende reis vast met zijn camera en in een uitgebreid dagboek.

Tachtig jaar later schilderde beeldend kunstenaar Erik van Ommen op Singraven. Hij volgde bij het koetshuis het leven van een familie Boerenzwaluwen. In de herfst vloog hij naar zuidelijk Afrika, de Boerenzwaluwen achterna. Hij pakt hier, als vervolg op de reis van Laan, het spoor van de Boerenzwaluwen op en eindigt zijn reis in Ethosha, het grootste nationale wildpark van Namibië.

De zwaluwen van Singraven

BOEK EN EXPOSITIE

Op 24 september 2006 is op landgoed Singraven het boek *De zwaluwen van Singraven* gepresenteerd en tegelijk is de gelijknamige expositie geopend. *Natura* biedt een artikel van Wilma Brinkhof, rijk geïllustreerd met aquarellen, olieverfschilderijen en studies van Erik van Ommen, die eveneens zijn opgenomen in *De zwaluwen van Singraven*.

Het boek *De zwaluwen van Singraven* telt 112 pagina's en biedt als extra een CD met hoorspel over de terugreis van de zwaluw. Prijs € 29,95 (KNNV-leden € 26,95). Meer informatie: www.knnvuitgeverij.nl

De tentoonstelling *De zwaluwen van Singraven* is te bezichtigen van 24-9-2006 t/m 7-1-2007 in Natuurmuseum Denekamp. Meer informatie is te vinden op www.erik-van-ommen.nl/zwaluw.htm

ELDORADO VOOR RODE LIJST-SOORT

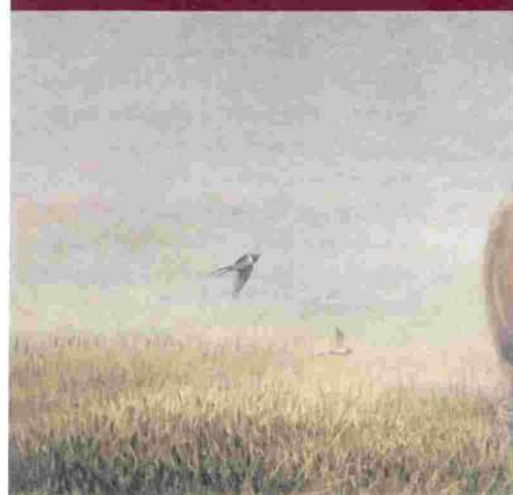
Het Landgoed Singraven, gelegen aan de rand van Denekamp, is een schoolvoorbeeld van een kleinschalig agrarisch landschap en mede hierdoor een eldorado voor Boerenzwaluwen. De vogels vinden er alles wat ze tijdens hun zomerverblijf nodig hebben: rust, nestgelegenheid en voedsel.

Wanneer je hier de Boerenzwaluwen observeert, is het moeilijk voor te stellen dat deze insecteneter sinds 2004 op de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels staat. De Boerenzwaluw verkeert daarbij in het gezelschap van andere broedvogels die kenmerkend zijn voor dit landschapstype, zoals de Huiszwaluw, Ringmus, Kneu, Grauwe vliegenvanger en de Spotvogel. De status van de Boerenzwaluw wordt op de Rode Lijst van 2004 omschreven als 'gevoelig'; dat wil zeggen dat de vogel nog steeds algemeen is maar dat sinds de vorige Rode Lijst hun aantal met de helft is gedaald. Verontrustend is dat de terugval van de boerenzwaluwstand niet alleen in Nederland maar in heel Europa wordt gesignaleerd.

Huis Singraven

AQUAREL: ERIK VAN OMMEN, AFMETING 25 X 13,5 CM

leefomgeving. Hoewel het niet hun favoriete nestplaats is, nestelen de meeste Boerenzwaluwen nu noodgedwongen in de open ligboxstallen. Bennie vertelt dat elk paartje dat daar broedt, gemiddeld één jong minder per jaar grootbrengt dan een paartje in een traditionele boerenstal. Dit lijkt weinig bedreigend, maar op ongeveer 150.000 broedparen tikt deze teruggang flink aan. Het gemiddeld aantal jongen per nest neemt af omdat de kwetsbare zwaluwjongen in de open stallen vaker blootstaan aan temperatuurschommelingen en de kans er groter is dat het nest verstoord wordt.

Het grootste knelpunt voor de Boerenzwaluw vormen de steeds strengere hygiënische eisen die door de overheid, supermarktketens en voedingsindustrie aan boeren worden opgelegd. Voor de zuivelboeren betekent dit dat zij de melk alleen aan hun zuivelfabriek kunnen leveren wanneer hun bedrijf aan een reeks van kwaliteitseisen voldoet. Een aantal van die eisen zijn beschreven in de KetenKwaliteitMelk, een door de zuivelindustrie en boerenorganisatie LTO Nederland opgezet systeem om de kwaliteit van de melk te garanderen. Zuivelboeren worden daarin verplicht om delen van hun bedrijfsgebouwen, waaronder het melktanklokaal, potdicht af te sluiten, omdat het risico bestaat dat Boerenzwaluwen met hun poep de melk vervuilen of besmettelijke ziektes overbrengen.

Dit risico wordt echter door vogeldeskundigen verwaarloosbaar klein geacht. Melk van de koe gaat al tijden lang via een gesloten systeem naar de melktank en tot nu toe is niet bewezen dat zo'n klein trekvogeltje als de Boerenzwaluw in staat is om besmettelijke ziekten over te brengen. Het lijkt erop dat deze deskundigen een verloren strijd leveren. Met de komst van het vogelgriepvirus H5N1 naar Europa, zal de roep om steriele boerderijen alleen maar toenemen. En dan te bedenken dat één boerenzwaluwgezin per seizoen zo'n miljoen lastige insecten in en rond een boerderij wegvangt!

TREKKEN IS TOPSPORT

Wanneer aan het einde van de zomer de Boerenzwaluwen uit ons land vertrekken, zakken ze langzaam af naar Zuid-Europa. Ze trekken overdag, al foeragerend, en rusten 's avonds uit op grote gemeen-

WAT IS ER IN NEDERLAND AAN DE HAND?

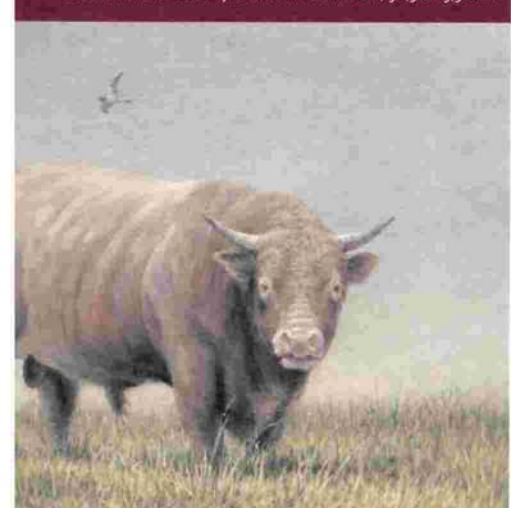
Volgens zwaluwkenner Bennie van den Brink is in Nederland vooral de hygiëne in en rond een boerderij de grootste bedreiging voor de Boerenzwaluw. In het blad *Vogelnieuws* (2002/2) vat hij deze ontwikkelingen als volgt samen: "In diezelfde tijd was er een grote verandering gaande in de landbouw. Kleinschalige boerderijen met twintig tot dertig koeien en een varkensstal of kippenhok op het erf werden gesloten en maakten plaats voor grote bedrijven met enorme open loopstallen. Het aantal bedrijfsbeëindigingen groeit nog steeds in hoog tempo. De veelkleurige weiden veranderden in effen groene vlaktes, haast zonder bloemen en met weinig insecten. De open mestvaalten moesten worden afgedekt en de modderige erven werden verhard. Onze boerderijen werden netjes en schoon, het platteland werd aangeharkt. En daarmee nam de belangrijkste voedselbron voor de zwaluw af: insecten".

ZWALUW IN DE KOEIENSTAL

De Boerenzwaluw is een cultuurvolger die, om te kunnen overleven, zich snel moet aanpassen aan zijn veranderende

Onder: Limousinstier.
OLIEVERFSCHILDERIJ; ERIK VAN OMMEN, 50,5 X 25,5 CM.

Afrikaanse zwaluwen in Etosha
Parelborstzwaluw (1), *savanne-zwaluw* (2), *Kaapse zwaluw* (3), *roodborstzwaluw* (4), *moskeerzwaluw* (5), *Kaapse klifzwaluw* (6), *witkeelzwaluw* (7).

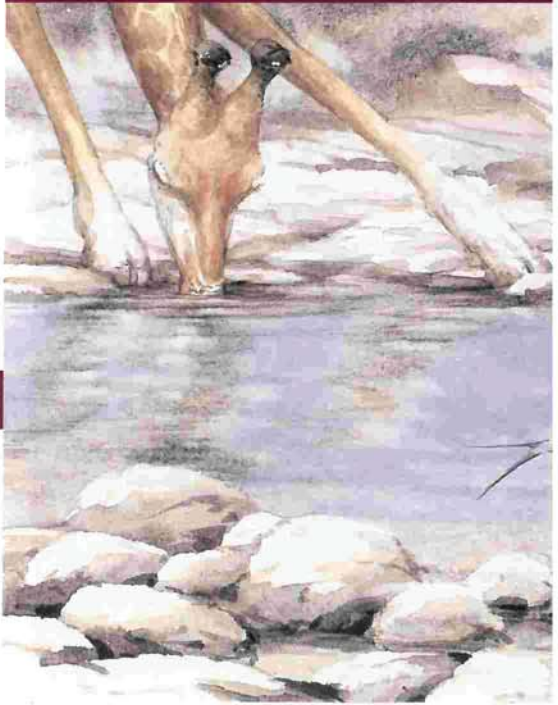
Afrikaanse zwaluwen in Etosha: National Park:
 Parelborstzwaluw (1), Savanne-zwaluw (2), Kaapse zwaluw (3), Roodborstzwaluw (4), Moskeerzwaluw (5), Kaapse klifzwaluw (6), Witkeelzwaluw (7).
 Onder: poetsende Boerenzwaluw. ILLUSTRATIES: ERIK VAN OMMEN

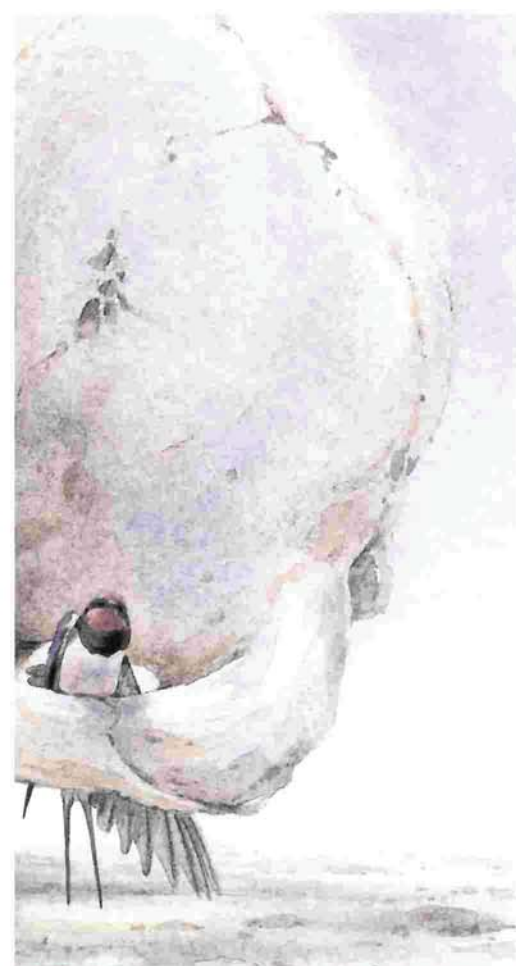
Olifantenschedel met zwaluw
 AQUAREL: ERIK VAN OMMEN, AFMETING 24 X 22 CM

Gnoe op de drinkplaats van Okaukuejo
 AQUAREL: ERIK VAN OMMEN, AFMETING 29 X 12 CM

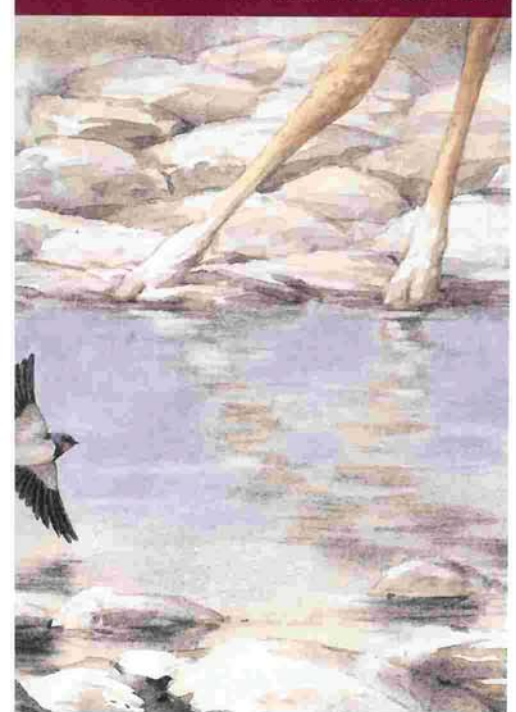
De 2500 kilometer tellende route die de Boerenzwaluw twee keer per jaar aflegt.

Een rustende Boerenzwaluw maakt gebruik van alle schaduwplekjes die hij tijdens de trek door de woestijn kan vinden.

Boerenzwaluw en drinkende giraffes
AQUAREL: ERIK VAN OMMEN, AFMETING 36 X 28 CM

schappelijke slaappleatsen in riet- of maïsvelden. Uiteindelijk verzamelen onze Boerenzwaluwen zich samen met de Engelse en Ierse zwaluwen in de Spaanse rietmoerassen bij rivierdelta's of in het riet aan de rand van rijstvelden. Hun Scandinavische soortgenoten vliegen met de Duitse en Poolse vogels via Midden-Europa naar Italië.

Wanneer de Boerenzwaluwen zonder kleerscheuren tot in Zuid-Europa zijn gekomen, volgt de meest risicovolle en energievretende etappe: de tocht over de Middellandse Zee en de Sahara. Een deel van onze zwaluwen volgt daarbij de Atlantische trekroute langs de westkust van Afrika.

EEN 'OPVETTENDE' ZWALUW

Het is belangrijk dat een zwaluw gezond en met voldoende vetreserves aan deze reis begint. Een Boerenzwaluw zonder vet weegt circa achttien gram. Bij vertrek uit Nederland zijn ze meestal een gram of drie zwaarder en vlak voor hun overtocht naar Afrika wegen ze wel vijftig gram of meer. De rustgebieden in Zuid-Europa zijn voor de Boerenzwaluw blijkbaar dé plek om 'op te vetten'.

Onderzoekers hebben berekend dat kleine zangvogels op één gram vet non-stop 400 tot 600 kilometer kunnen vliegen. Hoewel het nog niet onderzocht is, veronderstellen ze dat dit ook geldt voor de Boerenzwaluw. De hoeveelheid opgeslagen vet is voor een zwaluw in de meeste gevallen voldoende om de afstand over de Middellandse Zee en de Sahara in één keer te overbruggen. Hierdoor kan een zwaluw in topconditie een extra pitstop in Noord-Afrika overslaan. Uit vetmetingen van gevangen Zuid-Italiaanse en Zuid-Spaanse Boerenzwaluwen blijkt overigens dat de 'Italianen' voor de grote oversteek vetter zijn dan de 'Spanjaarden'. Blijkbaar weten de eerste dat hun overtocht naar de zuidrand van de Sahara langer en moeilijker wordt dan die van hun Spaanse burens.

ALLERLEI GEVAREN

De trek naar het zuiden is een gevaarlijke bezigheid. Door plotseling opkomend slecht weer boven de Middellandse Zee sterven er in een slecht seizoen honderdduizenden Boerenzwaluwen door desoriëntatie en uitputting. Zit het echt tegen, dan verzeilt zo'n zwaluw in de Sahara ook nog in een zandstorm en wordt daar levend begraven. Alleen de fitste vogels hebben bij tegenslag een kans om de reis te volbrengen; zwaluwen met een minder goede conditie zullen hun winterverblijf niet bereiken.

De meeste Nederlandse vogels overwinteren ten zuiden van de Sahel, in Ghana en Nigeria. Een klein deel vliegt verder naar het zuiden en overwintert met de Engelse zwaluwen in Zuid-Afrika, Botswana of Namibië.

HET AFRIKAANSE WINTERKWARTIER

De Nederlandse Boerenzwaluwen komen na ongeveer drie maanden trekken in Namibië aan. De eerste vogels verschijnen in oktober, de grootste aantallen komen echter in november en december, in een seizoen waarin het al erg warm is en het eigenlijk alleen maar heter wordt. Maar dat is tevens het begin van de regentijd, die de savanne in bloei zet. Vaak is het alles of niets; enorme hoosbuien laten droge rivierbeddingen overstromen en vullen de drooggevalven zoutpannen met water. Binnen de kortste tijd verandert de dorre vlakte in een groene weide met prachtige bloemenvelden die op hun beurt enorme hoeveelheden insecten aantrekken. Door de regenval neemt ook het aantal muggen, horzels en ander 'gespuis' explosief toe.

De Boerenzwaluw komt dus in een gespreid bedje; ondanks de hitte vindt hij op de savannes en langs de rivierbeddingen meer dan voldoende voedsel om te overwinteren, te ruïen en zich voor te bereiden op zijn zware terugtocht naar zijn broedgebied in Europa. Maar het is niet allemaal rozegeur en maneschijn. De vernietiging van slaappleatsen, de jacht en vergiftiging eisen in Afrika een zware tol onder onze zwaluwen.

De zwaluwen die in Afrika de winter doorbrengen zullen in februari het winterkwartier weer verlaten. Ze vliegen dan in twee maanden tijd terug naar Nederland. Van de vier zwaluwen die in het najaar ons land verlieten, zal er uiteindelijk slechts één op zijn nest terugkeren.

Wilma Brinkhof heeft een gedragswetenschappelijke achtergrond en is werkzaam als hoofd Arbo. Samen met haar man Erik van Ommen publiceerde zij vier boeken.

Erik van Ommen is beeldend kunstenaar. Hij maakt olieverfschilderijen, aquarellen, etsen en tekeningen waarin de natuur centraal staat. Hij maakt figuratief werk in de traditie van de Noordelijke realisten en publiceerde 24 boeken. Als beeldend kunstenaar ziet hij het als zijn taak om zich in te zetten voor datgene wat hem inspireert. Voor meer informatie: www.erik-van-ommen.nl